

en hangen de natte kleeën aan de lijn. Het ziet er zoo niet erg hoopvol uit voor morgen; nog steeds tikkelt een fijne regen op het tentdoek. Maar later op den avond klaar het weer op en als we ons den volgenden ochtend marschvaardig maken, verbleeken de laatste sterren aan een bijna wolkenloozen hemel. Bar koud is het anders niet geweest voor deze hoogte (2600 m), en dan nog wel de koudste tijd van het jaar. De thermometer wijst 10° C. aan! We haasten ons om nog vóór zonsopgang op den rug te zijn tegen welks helling het bivak opgeslagen is. En dat is de moeite waard! Diep beneden ons ligt donker groen het kratermeer Segara-Anak, de steile wand van den Sangkoe-riang kaatst roze-rood de eerste

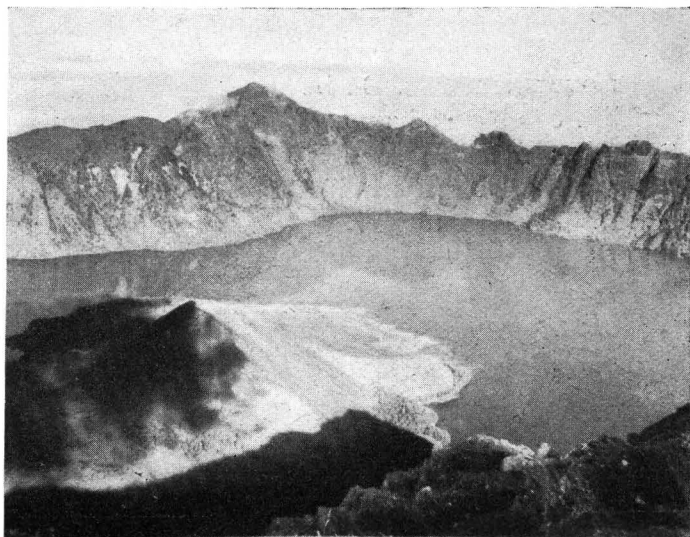

Fig. 8. De Segara-Anak vertoont zich nu een duizend meter beneden ons in volle schoonheid. Op den voorgrond de Goenoengbaroe met wolkschaduw.

zonnestrallen terug, en als we naar het Oosten kijken ligt daar de vlakte van Sembaloen met de spiegelende sawahvlakjes en verderop over het randgebergte, dat zich nu als een makke heuvelrij voordoet, blinkt de zee. Onwezenlijk drijft de Tambora in de lucht en in het Westen steekt de Piek van Bali uit het wolkendek op. De top van den Rindjani ligt bedriegelijk dichtbij en toch liggen er nog 1000 meter hoogteverschil tusschen ons, wat vier uur zwaar klimmen beteekent.

(Wordt vervolgd).

C. N. A. DE VOOGD.

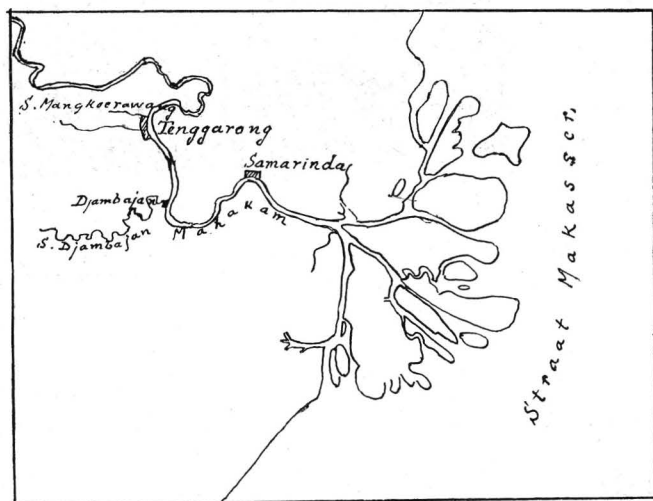
DE AGAATSLAK IN KOETAI

In de September-aflevering van jg. 29, 1940, van dit tijdschrift vertelt de heer J. C. VAN DER MEER MOHR ons een en ander over de verspreiding van de agaatslak in Deli. Op Java is dit weekdier ook al een goed (maar geen goede) bekende geworden. Wij kunnen nu melden, dat sedert een paar jaren deze slak eveneens in Koetai is verschenen. De infectiehaard is in dit geval goed vast te stellen geweest. Zij trad namelijk voor het eerst op tegelijk met den bouw van het nieuwe sultanspaleis te Tenggarong, en men vermoedt, dat ze meegekomen is met de bij dien bouw verwerkte en daarvoor aangevoerde cement. Den eersten last ondervond men dan ook in den paleistuin, waar de slak spoedig bij duizenden te tellen bleek. Aanvankelijk werd door den Sultan een kwartje per blik ingezamelde slakken uitgelooft, later werd die premie verlaagd tot 10 cent per blik, doch ook hierbij liep het bedrag aan premies snel op, zoodat de premiebetalingen na eenigen tijd werden gestaakt.

Van den paleistuin als centrum uit heeft de agaatslak zich de geheele plaats Tenggarong veroverd, en ze is nu tot een regelrechte pest uitgegroeid. Iedereen kent de platgedrukte kikvorschen in onze groote steden, die, vooral na regenachtige

nachten, in heel wat exemplaren op het asfalt vastgekleefd zitten. Te Tenggarong ziet men als pendant de door de wielen der voertuigen of door voetgangers geplette en gekraakte agaatslakken; op een bepaalde plek telden wij ettelijke dozijnen op weinige vierkante meters oppervlak. Waarschijnlijk trok daar een heele cavalcade dwars over den weg. De bevolking te Tenggarong heeft er reeds een naam voor namelijk *emboealang*.

Naar het Noorden is zij voorloopig circa 2 km ver gekomen, tot de Mangkoerawang, een rechter zijriviertje der Mahakam. Naar het Zuiden is de vordering aanzienlijker, namelijk tot het plaatsje Djambajan, evenals Tenggarong op den

Schaal 1 : 1.500.000.

rechteroever der Mahakam gelegen en wel nabij de monding der zijrivier Djambajan; dat is over een afstand van 18 km. Dat de verspreiding van uit Tenggarong in zuidelijke richting, d.i. stroomafwaarts, zooveel aanzienlijker is dan stroomopwaarts, ligt niet onwaarschijnlijk daaraan, dat de blikken met de in den paleistuin verzamelde slakken zonder meer in de Mahakam geleidigd werden. Ofschoon ze in water zinken, zullen de langs den oever uitgeworpen slakken allicht door den stroom een eindweegs meegesleurd zijn, voor ze weer aan wal konden kruipen.

De agaatslak houdt het zeer lang onder water uit. Een genomen proef toonde aan, dat ze bij volkomen onderdompeling na 12 uren nog niet verdrinkt; na 24 uren evenwel bleek het leven geweken.

Ze komt voornamelijk in den avond te voorschijn. Overdag houdt zij zich liefst schuil op een koele plek. Ze klimt in een of andere heester of boom en zoekt er een beschaduwde plaatsje uit, vastgehecht aan een dun twijgje of aan een bladsteel. Een zeer veel op de erven aangeplante struik te Tenggarong is de katjapiring (*Gardenia*). In haast elken tuin heeft men een of meer tot circa 3 m hoogte reikende katjapirings staan. Deze heesters met hun dichte donkergroene loof zijn blijkbaar het meest geliefd als dagverblijf. In sommige dergelijke struiken konden wij meer dan 50 exemplaren tellen. Bijwijlen zaten er twee vlak naast elkaar met den voet van het eene individu omvat in de gevouwen dito van het andere individu, wellicht een copuleerend stel?

De *kembang sepatoe*-struiken ontvangen ook bezoek, maar dienen zich met een geringer aantal gasten tevreden te stellen. Verder ziet men de slak wel in enkele boomen, maar te minder naarmate de bast of schors ruwer is.

De bladeren van die boomen en die van de vorengenoemde heesters vonden wij niet aangevreten. Vooral die van de katjapiring zullen te hard en leerachtig naar hun smaak zijn. Kruiden en groenten met zacht sappig blad schijnt het lievelingsmaal te zijn.

Behalve in genoemde planten klimmen ze ook op tegen de buitenwanden der huizen, die hier algemeen van planken zijn en met kalk gewit. Het gevolg is, dat over groote plekken het witsel verdwijnt. Dit uiterst dunne laagje witkalk zit niet steeds even stevig gekleefd op de plank, en laat dikwijls makkelijk in schilfers los, vooral van de fijn geschaafde planken. Trekt men een slak van den gewitten wand weg, dan kleven er aan de onderzijde meest ettelijke schilfers aan de slijmerige huid.

Nader vast te stellen ware of het verdwijnen van het witsel veroorzaakt wordt door het plakken en afsleuren daarvan bij de langzame voortbeweging van het dier dan wel of een absorptie plaats heeft en de slak de kalk inderdaad in zich opneemt als grondstof voor haar woning. Gezien de afmetingen, die de volwassen slak kan bereiken, heeft zij een vrij belangrijke hoeveelheid kalk nodig. Nabij den ingang van grotten in kalksteengebergten treft men vaak een zeer groot aantal slakken aan. Bij onze geologische kaarteringen in Saksen, nu veertig jaar geleden, konden wij

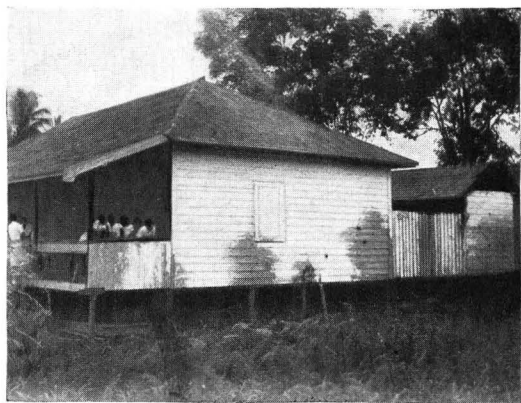

Fig. 1. Woning te Tenggarong met donkere plekken op den gewitten buitenwand tengevolge der werkzaamheid van agaatslakken.

13-5-'41.

[foto H. Witkamp.]

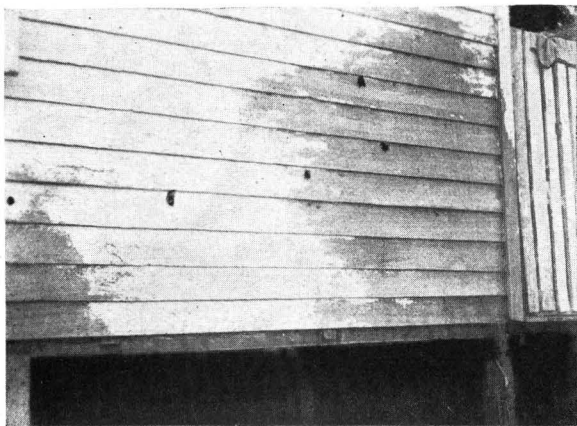

Fig. 2. Een gedeelte van den wand in foto 1, meer van nabij opgenomen. De zwarte stippen zijn agaatslakken, die zich meerendeels op of nabij een plankenvoeg ophouden.

[foto H. Witkamp]

13-5-'41.

bij het optreden in grooten getale van de „Weinbergschnecke” ons spitsen op het spoedige aantreffen van een kalksteenbank. Voor dit gesteente was die slak dus een soort geologische indicator. Het lijkt ons derhalve wel aannemelijk, dat de kalk tot het menu van de slak behoort.

Men ziet bijwijlen slakken ver op den gewitten wand zonder dat de kalklaag eenig letsel vertoont. Anderzijds komen vaak kale plekjes voor midden in een wit veld. Indien de slak de kalk absorbeert, geschiedt dit in elk geval toch niet constant.

De slak beweegt zich bij haar kalkvreterij graag langs de voeg tussen twee planken.

Hoe later op den dag, hoe minder slakken men tegen de huiswanden aangehecht vindt. 's Avonds en in den ochtend zitten er niet zelden heele legerscharen. Sommige tuinen zijn dusdanig vergeven, dat de bewoners op gezette tijden op jacht trekken, bij voorkeur 's avonds met een lamp of 's morgens heel vroeg.

Merkwaardig is, dat alle exemplaren, die wij zoowel in de struiken als tegen

de huiswanden aantreffen, steeds reeds tamelijk groote individuen waren, het kleinste was nog 2 cm lang. Waar of de heel jonge slakken blijven? Misschien verscholen in het gras en riet, om eerst bij een zekere ontwikkeling en grootte excursies naar hooger sferen te ondernemen? In struiken alsmede in boomen en tegen de huiswanden zagen wij ze nergens op grooter hoogte dan 3 meter boven den grond.

Foto 1 toont den wand eener woning te Tenggarong, die zooals dat hier algemeen is, op ijzerhouten palen staat. Enkele extra donkere stippen, duidelijker op de meer naderbij opgenomen foto 2, zijn de spaarzame overgebleven slakken, die de zonnehitte zijn blijven trotseeren.

Het zal in de komende jaren gemakkelijk zijn de verdere verspreiding dezer slak, die wel niet te stuiten zal zijn, te vervolgen. Waar men er toe overgaat ze te vangen, zal het aanbeveling verdienen ze niet levend in de kali te smijten, maar ze vooraf met wat heet water te begieten. Nog beter zou het zijn ze daarna in den tuin te begraven. Niet alleen zou men aan den bodem mest toevoeren, maar de slakkenhuisjes, heel of gebroken, zouden allicht tevens de physische hoedanigheid van den hier meest gemakkelijk dichtslibbenden, kleffen en slempigen grond een weinig verbeteren.

Samarinda, 27 Mei 1911.

H. WITKAMP.

DIERENSCHETSEN ROND DEN TANGGAMOE

Situatie-schets. — Wanneer men de kaart van de Lampongsche Districten opslaat, ziet men ten N. O. van de Semangka-baai den Tanggamoos vulkaan.

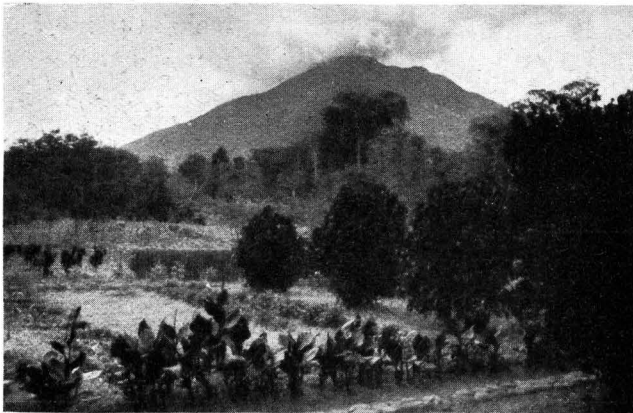

Fig. 1. De Tanggamoos.

Deze ruim 2100 m hooge berg, is nog nagenoeg geheel met primair oerwoud bedekt.

De waarnemingen, hieronder weergegeven, zijn gedaan op de Giesting (de oudste I. E. V.-kolonisatie daar ter plaatse), en op de nieuwere kolonisatie-terreinen, welke alle ongeveer ten Z. O. van den Tanggamoos gelegen zijn.¹⁾

Jong leven in 't begin van het jaar. — Het is opvallend, hoe hier in de eerste maanden van 't jaar, zooveel uit het jonge dieren-

leven valt waar te nemen. Vooral het uitgespaarde oeverbosch, waarvan men op de eerste foto een stukje op den achtergrond ziet, vormen dankbare plaatsen voor observaties van het dierenleven in en om het water. Dan kan 't wel eens gebeuren,

¹⁾ De plaatsing van de Giesting in de „Atlas van Tropisch Nederland” is foutief.